

Niko Höglund
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysalan ammattitutkinto
Sosionomi AMK
Opinnäytetyö, 2022

LEIKKI-ikäisten AARREARKKU-

Materiaalipankki perhekuntoutuksen työntekijöille leikin mahdollistamiseksi ja ohjauksen tueksi

TIIVISTELMÄ

Niko Höglund

Leikki-ikäisten aarrearkku – Materiaalipankki perhekuntoutuksen työntekijöille leikin mahdollistamisen ja ohjauksen tueksi

36 sivua, 3 liitettä

Syksy, 2022

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto

Sosionomi AMK

Tämän kehittämispainotteisen opinnäytetyön tavoitteena oli luoda Pelastakaa lapset ry:n perhekuntoutusyksikkö Tyrskyn työntekijöille leikki-ikäisille suunnattu materiaalipankki leikin mahdollistamisen ja ohjauksen tueksi. Materiaalipankin tavoitteena oli saada Tyrskyssä kokoontuvaan lapsiryhmään valmista materiaalia, joka tukee lapsilähtöisyyttä, osallisuutta sekä yhteisöllisyyttä. Lapsiryhmän toiminnan toivottiin olevan suunnitelmallisempaa ja tavoitteellisempaa. Materiaalin oli sovelluttava niin sisä- kuin ulkokäyttöönkin.

Kehittämistyön tuotoksena syntyi leikki-ikäisille suunnattu aarrearkku. Aarrearkku on perhekuntoutusyksikkö Tyrskyn työntekijöiden vapaassa käytössä. Aarrearkku sisältää monipuolista materiaalia, joka tukee leikki-ikäisten lapsen leikkiä ja materiaalin avulla mahdollistetaan lapsiryhmän toiminta.

Perhekuntoutus on avohuollon lastensuojelun tukitoimi, jolla pyritään auttamaan lastensuojelun asiakkaina olevia perheitä. Perhekuntoutuksessa luodaan jokaiselle perheelle yksilölliset tavoitteet kuntoutusjaksolle. Lapset huomioidaan perhekuntoutuksessa kokonaisvaltaisesti. Lasten kanssa työskennellään, mutta lapsilla on myös aikaa leikille, onhan se heidän työtään.

Leikkiminen tukee lapsen turvallista kasvua ja kehitystä. Leikin avulla lapsi oppii uusia taitoja sekä tulee kuulluksi ja nähdyksi. Leikin avulla lapsi voi myös käsitellä itselleen vaikeita asioita. Perhekuntoutuksessa voidaan myös tukea lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta leikin avulla.

Asiasanat: Perhekuntoutus, Leikki-ikäinen lapsi, osallisuus

ABSTRACT

Niko Höglund

Treasure Trove games for preschool age children– A material bank for family rehabilitation workers to support enabling and guiding play

36 p., 3 appendices

Autumn, 2022

Diaconia University of Applied Sciences

Bachelor's degree in social services

Bachelor of Social Services

The goal of this development-oriented thesis was to create a bank of instructional materials enabling and supporting the play of children in preschool age. Pelastakaa-lapset ry employees in the family rehabilitation unit Tyrsky. The material bank was created to provide the children's group in Tyrsky well-prepared materials that would support child-orientation, inclusion and sense of community. The children's group required more planned and goal-oriented activities and material that would be suitable for both indoor and outdoor use.

As a product of the developmental work, the treasure trove Aarrearkku, with material aimed at children in preschool age, was created. Treasure trove is available for the use of family rehabilitation unit Tyrsky employees. Treasure trove contains versatile material, that supports the play of children in play age and enables various activities in the children's group.

Family rehabilitation is a support measure for outpatient child protection, which aims to help families that are in child protection. In family rehabilitation individual goals for the rehabilitation period are created for each family. Also, each child is taken into consideration in a holistic way. The children work with the employees, but there is also time for play, as play is a child's equivalent of a job.

Play supports the child's secure growth and development. Through the help of play, the child learns new skills and becomes heard and seen, while also learning to handle things that are difficult for them. In family rehabilitation, the interaction between the child and the parent can also be supported through the help of play.

Keywords: family rehabilitation, preschool age child, participation

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	6
2.1 Perhekuntoutus lastensuojelun tukitoimena	7
2.2 Perhekuntoutuksen merkitys lapselle.....	8
2.3 Leikki-ikäisen lapsen kehitys.....	9
2.4 Leikki on lapsen työtä.....	10
2.5 Leikin merkitys leikki-ikäisen lapsen kehitykselle	11
2.6 Osallisuus ja lapsilähtöisyys leikki-ikäisen lapsen leikin perustana.....	13
3 OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET JA TARKOITUS.....	14
3.1 Opinnäytetyö lähtökohdat	15
3.2 Toiminnallisuus opinnäytetyön perustana	15
4 TAUSTA JA YHTEISTYÖKUMPPANI.....	16
4.1 Perhe-elämän myrskyissä, voit hakea tukea Tyrskystä.....	16
4.2 Tyrskyn lapsiryhmä	17
5 KEHITTÄMISTYÖN PROSESSI JA MENETELMÄT.....	18
5.1 Materiaalipankin suunnittelu.....	18
5.2 Aiheen rajaus ja alkuaskeleet	18
5.3 Prosessin eteneminen.....	19
6 LEIKKI-IKÄISTEN AARREARKKU.....	22
6.1 Palautteen kerääminen	25
6.2 Palautteen sisältö.....	25
7 EETTISET LÄHTÖKOHDAT	26
8 POHDINTA	27
LÄHTEET.....	30
LIITE 1. Kysely Tyrskyn työntekijöille.....	34
LIITE 2. Palautekysely Tyrskyn työntekijöille	35

LIITE 3. Palautekysely lapsille	36
---------------------------------------	----

1 JOHDANTO

Tänä päivänä puhutaan paljon lasten oikeuksista, osallisuudesta ja yhteisöllisyydestä. Lastensuojelu ja siihen liittyvät asiat ovat olleet pitkin vuotta pinnalla mediassa. Lapsilähtöisyyden toteutuminen on tärkeä osa lastensuojelussa työskentelyä. Jokainen lapsi haluaa olla oma itsensä ja tulla hyväksytyksi sellaisenaan, kuulua johonkin itselleen tärkeään yhteisöön, kokea rakkautta ja huolenpitoa sekä rakastaa ja pitää huolta toisista sekä vaikuttaa itselleen merkityksellisiin asioihin. (Tulensalo ym., 2021 s. 17).

Leikki on lapsen työtä ja leikin avulla lapsi voi avartaa ja rikastuttaa maailmankuvaansa sekä oppia uusia taitoja. Perhekuntoutuksessa lapsi pääsee olemaan vuorovaikutuksessa niin aikuisten kuin toisten lastenkin kanssa. Perhekuntoutuksessa korostuu yhteisöllisyys sekä osallisuus ja yhdessä tekeminen on iso osa perheiden kuntoutusprosessia.

Yhteisöön kuulumisessa tärkeää on, että lapsi voi olla oma itsensä ja hän voi tehdä mukavia asioita yhdessä toisten kanssa. Joukkoon kuulumisen kokemus on erityisen merkityksellistä lapselle paikoissa, jotka ovat lapselle tärkeitä ja joissa on ihmisiä, joita lapsi rakastaa ja arvostaa. Tärkeää on myös muistaa, ettei ryhmässä oleminen tuo lapselle aina yhteenkuuluvuuden tunnetta. Erilaiset elämäkokemukset ja taustat voivat tuoda lapselle ulkopuolisuuden tunteen. (Pippuri, 2021, s. 101–105).

Yhteenkuuluvuutta ja yhteisöllisyyttä voidaan tukea eri keinoin. Lasten kanssa on tärkeää kiinnittää huomiota tutustumis- ja ryhmäytymisvaiheeseen. On tärkeää, että ilmapiiri on yhdessä tekemiseen kannustava, koska se luo me-henkeä ja vaikuttaa myönteisesti jokaisen lapsen hyvinvointiin. Yhteenkuuluvuuden tunnetta voidaan myös vahvistaa toisia tukemalla ja kannustamalla. Aikuisten on myös tuettava lasten aktiivisuutta, jotta osallisuutta vahvistava toimintakulttuuri voimistuu. Tärkeää on myös se, että aikuiset rakentavat toimintaympäristön, joka synnyttää, ylläpitää ja lujittaa yhteenkuuluvuuden tunnetta. (Pippuri, 2021, s. 101–105).

Perhekuntoutusyksikkö Tyrsky on tarkoitettu lastensuojelun asiakkaina oleville lapsiperheille, jotka tarvitsevat intensiivistä tukea. Perhekuntoutuksen tavoitteena on luoda perheille toimiva ja hyvä arki, perheen omia toimintarakenteita ja taitoja vahvistamalla. Perhekuntoutus on vahvasti yhteisöllinen hoitomuoto, jossa korostuu lapsilähtöisyys, osallisuus ja toiminnallisuus. (Pelastakaa lapset, 2022.)

Perhekuntoutusyksikön arki pyritään luomaan perheen normaalia arkea vastaavaksi. Lapset käyvät koulussa ja päiväkodissa, vanhemmat mahdollisuuksien mukaan töissä tai koulussa. Osa vanhemmista on poissa työelämästä perhekuntoutusjakson ajan. Jokaisella perheellä on omat perheohjaajat, jotka suunnittelevat perheen kanssa viikko-ohjelman sekä yksilölliset tavoitteet kuntoutukselle. Perhekuntoutusjakson aikana perheen kanssa työskennellään monipuolisesti eri kokoonpanoilla. Työskentelyt voivat liittyä esimerkiksi arjen struktuurin vahvistamiseen, vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen tukemiseen tai käytännön asioiden hoitamiseen. Kuntoutuksen aikana vanhemmille järjestetään kerran viikossa vanhempainryhmä, johon he osallistuvat ilman lapsia. (Pelastakaa lapset 2022.)

Tyrskyssä kokoontuu lapsiryhmä, johon osallistuvat perhekuntoutuksissa sillä hetkellä olevat lapset. Lapsiryhmän toiminta kaipasi suunnitelmallisuutta ja ohjaajat toivoivat toiminnan tueksi materiaalipankkia. Opinnäytetyön tarkoituksena oli luoda perhekuntoutusyksikkö Tyrskylle materiaalipankki lapsiryhmän toiminnan tueksi. Materiaalipankin avulla ohjaajat pystyvät suunnittelemaan toimintaa paremmin ja toiminta on monipuolisempaa. Materiaalien oli tarkoitus tukea lapsen leikkisyyttä, lapsilähtöisyyttä, osallisuutta ja yhteisöllisyyttä.

2 TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

Perhekuntoutusta voidaan järjestää lastensuojelun avohuollon tukitoimena. Sitä voidaan toteuttaa laitoksessa ympärivuorokautisena tai päivämuotoisena kuntoutuksena. Ympärivuorokautinen laituskuntoutus tarkoittaa sitä, että perhe muuttaa kuntoutusjakson ajaksi perhekuntoutusyksikön tiloihin. Kuntoutus on intensiivistä ja ohjaajat ovat perheiden tukena 24/7. Päivämuotoinen kuntoutus taas tarkoittaa sitä, että perhe asuu omassa kodissa ja osallistuu kuntoutukseen tietyn tuntimäärän päivässä. Kuntoutusta voidaan toteuttaa perheen omassa kodissa tai siihen erikseen varatuissa tiloissa. Monesti päivämuotoista perhekuntoutusta toteutetaan samoissa tiloissa laitostenmuotoisen perhekuntoutuksen kanssa. Perhekuntoutus perustuu aina vapaaehtoisuuteen. Kuntoutuksen tavoitteena on tarjota perheille kuntouttavaa toimintaa suunnitellusti ja tavoitteellisesti. Perhekuntoutuksen tavoitteena on lasten kasvuolosuhteiden turvaaminen, vanhempien tukeminen heidän kasvatustehtävässään sekä perheiden omien voimavarojen vahvistaminen. Perhekuntoutuksen avulla voidaan myös tukea perheiden jälleenyhdistämistä. (Lastensuojelun käsikirja, 2022.)

Lastensuojelulaki määrittää, minkälaisia lastensuojelun avohuollon tukitoimia perheille on tarjottava kunnan toimesta. Perhekuntoutus on tehokas tapa auttaa koko perhettä. Perhekuntoutuksen tavoitteena on tukea vanhempia ottamaan kokonaisvaltainen vastuu oman lapsen hyvinvoinnista, oppia tarvittavia taitoja ja käsittelemään sekä saamaan omat ongelmat hallintaan. Tarkoituksena on kuntoutuksen avulla lisätä perheen hyvinvointia ja lisätä heidän kykyänsä hallita omaa elämäänsä sekä löytää perheelle keinoja pärjätä perheenä omassa arjessaan (Laine ym., 2010, s.138–140).

2.1 Perhekuntoutus lastensuojelun tukitoimena

Perhekuntoutuksen tavoitteena on lasten hyvinvoinnin ja turvallisuuden turvaaminen. Perhekuntoutukseen tulevilla perheillä on usein laaja-alaisia ongelmia, kuten vanhempien päihteidenkäyttö tai mielenterveysongelmat, lähi- ja parisuhdeväkivalta tai haasteet vanhempien toiminnanohjauksessa. Lapsilla voi olla muun muassa kehityksellisiä haasteita, neuropsykiatrista oirehdintaa, haasteita koulunkäynnissä tai esimerkiksi ongelmia pelaamisen kanssa. Tärkeää on, että eri-ikäiset lapset saavat perhekuntoutuksesta itselleen omaa toimijuuttaan sekä turvallisuuden tunnetta vahvistavaa apua ja tukea, riippumatta siitä, pystyvätkö heidän huoltajansa ottamaan, heille tarjottua apua vastaan. Perhekuntoutuksessa keskeistä on lapsen ja perheen tilanteen ja tuen tarpeen arviointi, konkreettinen apu ja ohjaus, läheisten, vertaisten ja yhteisön tuki sekä hoito (Alatalo ym., 2017, s. 10–20).

Perhekuntoutuksen aikana on tärkeää, että lapsi huomioidaan ja hänellä on oikeus tulla kuulluksi sekä saada kokemus siitä, että hän voi vaikuttaa omaan elämäänsä. Työntekijältä lasten kohtaaminen vaatii omanlaista herkkyyttä ja taitoa. On tärkeää, että lapset saavat kuntoutuksen aikana onnistumisen tunteita ja voivat kokea mielihyvää. Perhekuntoutuksessa työntekijät työskentelevät myös suoraan lasten kanssa ja lapsia kuunnellen. Työskennellessä lasten kanssa on otettava huomioon lasten ikä sekä hänen kestokykynsä rajat. Parhaimmillaan perhekuntoutus tarjoaa lapsille mahdollisuuden levätä ja olla huolehtimatta perheen asioista. Perhekuntoutuksessa lapsella on vapaa-aikaa ja mahdollisuus leikkiä. Työntekijän on tärkeää muistaa roolinsa, hän ei ole lapsen vanhempi, vaan vanhemmuuden rooli ja asiantuntijuus kuuluu lasten vanhemmille. On tärkeää, että lapset myös tietävät, mitä heiltä odotetaan (Miller & Törrönen, 2010, s.77–79).

Kiintymyssuhdeajattelu sekä perheen vuorovaikutuksen tarkastelu ja tukeminen ovat perhekuntoutuksen perusta. Työskentelyssä keskeistä on huomioida arjen vahva tuki, lapsen etu, turvallisuus ja osallisuus. Tärkeää on myös ottaa huomioon vanhemmuuden taitojen ja vanhemman mentalisaatiokyvyn sekä perhesysteemin vahvistaminen. Sosiaalityöntekijä, perhekuntoutuksen henkilöstö ja

perhe laativat yhdessä kuntoutuksen tavoitteet, jotka ohjaavat työskentelyä (Laine ym., 2010, s. 39–142).

Lastensuojelun perhekuntoutuksen tavoitteena on vahvistaa lastensuojelun perhetyötä ja perhekuntoutusta työmuotoina siten, että työskentelytavat vastaisivat parhaalla mahdollisella tavalla perheiden ja lasten tarpeita ja olisivat vaikuttavia. Lapsikeskeisen suojelun vahvistaminen perhekuntoutuksessa edellyttää eri-ikäisten lasten kanssa työskentelyyn soveltuvien erilaisten menetelmien kehittämistä sekä jo olemassa olevien menetelmien systemaattista käyttöönottoa. Työskentelyssä on erityisen tärkeää ottaa huomioon, miten työskentelyn avulla voidaan edistää lapsen, vanhempien ja koko perheen toimijuuden vahvistumista ja lapsikeskeisen lastensuojelun onnistumista. (Alatalo ym., 2017, s.26–30).

2.2 Perhekuntoutuksen merkitys lapselle

On tärkeää muistaa, että perhekuntoutus on voimakas interventio koko perheen elämään ja vanhemmuuteen. Kuntoutuksen aloittaminen voi herättää perheenjäsenissä hyvinkin erilaisia tunteita ja varsinkin lasten voi olla vaikea käsittää, mistä oikein on kyse. Työntekijöillä on tärkeä rooli perhekuntoutuksessa ja heidän on tärkeää olla innostuneita sekä sitoutuneita tekemäänsä työhön. Erityisen tärkeässä roolissa on asiakkaiden kohtaaminen ja hyvät vuorovaikutustaidot. Vanhemmuus, lapsuus, lapsen tarpeet ja ihmissuhteet ovat merkityksellisiä perheen toimintakyvyn ylläpitäjiä. On tärkeää muistaa, että lapset ovat aina riippuvaisia aikuisesta ja heidän tavoistaan olla lasten kanssa, puhua lasten kanssa, koskettaa lapsia sekä antaa lapsille mahdollisuus vetäytyä ristiriitatilanteissa. (Miller & Törrönen 2010, s. 70–71.)

Aikuisen on tärkeää tiedostaa, kuinka hänen oma käyttäytymisensä vaikuttaa lapseen. Myönteisten ihmissuhteiden ja tunnetaitojen vahvistuminen sekä tunne siitä, että elämä on hallittavissa, on lapsen kannalta perhekuntoutuksen tärkeintä antia. Kuntoutuksen aikana on tärkeää, että lapsi kokee tulevansa kuulluksi ja nähdyksi sekä saa kokemuksen siitä, että hänen ajatuksillaan ja

teoillaan on merkitystä. On myös tärkeää, että kuntoutuksen aikana vahvistetaan lapsen sosiaaliemotionaalisia taitoja, vuorovaikutuksellisia taitoja ja tunteita. (Miller & Törrönen 2010, s. 70–72.)

Leikin avulla voidaan perhekuntoutuksessa harjoitella näitä lapsille tärkeitä taitoja. Leikki voi olla myös keino käsitellä vaikeita asioita lapsen kanssa, muun muassa piirtämistä voidaan käyttää apua, kun halutaan käsitellä esimerkiksi jotakin erityisen vaikeaa aihetta eikä pelkkä puhuminen ole sopiva menetelmä. Työntekijöiltä vaaditaan erityistä herkkyyttä ja erityisiä taitoja toimia lasten kanssa sekä kohdata heidät yksilöinä. Tärkeää olisi, että työntekijän ja lapsen välille syntyy luottamussuhde. On tärkeää, että työntekijällä on ymmärrystä ja tietoa lasten kehityksestä ja kasvusta kehityspsykologisesta näkökulmasta, jotta hän pystyy työskentelemään parhaalla mahdollisella tavalla lasten ja perheiden kanssa. (Miller & Törrönen 2010, s. 70–86.)

Ryhmämuotoinen toiminta on tärkeä osa perhekuntoutusta. Lastenryhmässä huomioidaan aina lasten yksilölliset tarpeet ja perhekuntoutuksen tavoitteet. Toiminnassa kiinnitetään erityistä huomiota lapsen turvallisen kasvun ja kehityksen tukemiseen. Toiminnallisuuden avulla lapselle tarjotaan onnistumisen kokemuksia, jotka parhaimmillaan vahvistavat lapsen itseluottamusta. Ryhmämuotoinen toiminta myös kehittää lapsen vuorovaikutus- ja sosiaalisia taitoja. Leikin, askartelun, satujen, musiikin, seikkailujen ja retkien kautta lapset saavat elämyksiä ja pääsevät jakamaan onnistumisen kokemuksia yhdessä toisten lasten kanssa. Lapset saavat myös vertaistukea ja pääsevät toimimaan samassa tilanteessa olevien lasten kanssa (Laine ym., 2010, s. 156–57.)

2.3 Leikki-ikäisen lapsen kehitys

Leikki-ikäisen lapsen määritelmä voi hieman vaihdella, mutta yleisesti ottaen leikki-ikäiseksi mielletään 3–5-vuotiaat lapset. Leikki-ikäisen lapsen voidaan olettaa osaavan tiettyjä taitoja, mutta on tärkeää muistaa, että jokainen lapsi on oma yksilönsä ja kehittyy omaan tahtiinsa. Taidot, kiinnostuksen kohteet ja osaaminen

voivat vaihdella hyvinkin paljon lapsen mukaan. Leikki-ikäisen lapsen elämän tärkein tehtävä on leikki. Leikki-ikäinen lapsi osaa kertoa omia ajatuksiin ja sanoittaa tunteitaan. Leikki-ikäinen pystyy myös leikkimään itsenäisesti ja noudattamaan sääntöjä, vaikka aikuinen ei olisikaan paikalla. (Puura, 2019, s.66.)

Leikki-ikäinen lapsi kaipaa jo enemmän leikkikavereita ja monesti leikki-iässä voidaan jo kyläillä kaverien luona (Puura, 2019, s.132). Leikki-ikäisen ruokailu voi olla hyvinkin vaihtelevaa ja riippuu monesti siitä, miten lapsi kasvaa, kuinka paljon liikkuu ja nukkuu. Leikki-ikäisellä voi olla ruokahaluttomuutta, valikoivaa syömistä tai ruuasta kieltäytymistä. (Puura, 2019, s.108–109).

Leikki-ikäinen lapsi tarvitsee unta noin 10–12 tuntia vuorokaudessa. Riittävä määrä unta on erityisen tärkeää, jotta aivot pystyvät käsittelemään päivän aikana oppimiamme ja harjoittelimiamme asioita. Leikki-ikäisellä lapsella voi olla haasteita nukkumaanmenon kanssa. Lapsen voi olla vaikea rauhoittua ja irrottautua perheenjäsenten seurasta. (Puura, 2019, s.119–121.)

2.4 Leikki on lapsen työtä

Leikkiin heittäytyminen ja yhdessä tekeminen luovat yhteenkuuluvuuden tunnetta. Aikuisten tehtävänä on toimia lapsen leikkien mahdollistajana. Lapsen leikkisyyden, luovuuden ja mielikuvitusrikkauden tukeminen ja vahvistaminen on aikuisten tärkeimpiä tehtäviä. Niiden avulla lapsi oppii tutkimaan maailmaa ja oppii itselleen hyödyllisiä taitoja. (Välitalo, 2021.)

Leikki ei ole kuitenkaan vain lasten oikeus, vaan leikkiä voivat kaikenikäiset, jolloin leikki on vuorovaikutusta eri-ikäisten ihmisten välillä. Leikkiin kuuluu aina läsnäolo. Tärkeää on, että leikkiessä toteutuvat osallisuus, esteettömyys ja saavutettavuus. Leikki on myös yhteisöllistä, se rakentuu yhdessäolosta ja yhdessä tekemisestä. Parhaimmillaan leikki on pitkäikäistä ja siihen voi palata sekä leikkiä voi jatkaa. Kaikille pitää myös antaa rauha leikkiä. (Leikkipäivä, 2022.)

Leikki muuttaa muotoaan. Nykyään lapset ovat tulleet riippuvaisiksi elektronisista laitteista ja saattavat viettää useitakin tunteja erilaisten ruutujen edessä. Tämä on vaikuttanut lasten mielikuvitukseen ja kykyyn keksiä itsenäisesti omia leikkejä. Leikillä on suuri merkitys lapsen fyysiselle, psyykkiselle, emotionaalille ja sosiaaliselle kehitykselle ja jos kykyä leikkiä häviää, on sillä varmasti vakavia seurauksia lapsen elämälle. (Almon, 2004, s. 90–91).

Myös leikkiä ohjaavalla aikuisella on suuri rooli. Leikin ohjaajan on tärkeä huomata lasten ideat ja tarpeet. Tärkeää on myös pystyä pitämään erilaiset leikkijät mukana leikissä. Erilaiset temperamentit vaikuttavat siihen, miten lapset leikkiin osallistuvat. Toiset haluavat olla esillä ja toiset tyytyvät seuraamaan leikkiä sivummalta. (Suvilehto, 2006, s. 145–153.)

Yleensä toimintaa suunnitellessa olisi tärkeää valmistautua huolellisesti. Ryhmän vetäjän olisi hyvä tietää etukäteen ryhmään osallistuvien lukumäärä, ikä, taidot ja mahdolliset erityistä huomiota vaativat asiat, kuten osallistujien terveydentila. Ryhmän toiminnan pohjana on tavoitteet, mihin toiminnalla pyritään. Toimintaa suunnitellessa on myös tärkeää, ottaa huomioon tila ja käytettävissä oleva aika. Ryhmän vetäjän on tärkeää kannustaa ja rohkaista osallistujia sekä antaa tasa-arvoisesti palautetta. Tärkeää on kannustaa ryhmän jäseniä auttamaan toisiaan ja tekemään yhteistyötä keskenään. (Leskinen, 2009, s.17–18.)

2.5 Leikin merkitys leikki-ikäisen lapsen kehitykselle

Lapsen kehitys on monitahoinen ja jatkuvasti muuttuva prosessi, johon vaikuttavat geeneissä perityt ominaisuudet sekä ensimmäisinä elinvuosina saadut virikkeet. On tärkeää muistaa, että jokainen lapsi on oma yksilönsä ja joinakin kausina lapsi saattaa kehittyä huimaa vauhtia ja toisena hetkenä voi tuntua, että edistystä tapahdu lainkaan. Aikuisten on myös syytä muistaa, että lapsen kehityksen eri osa-alueet edistyvät eri tahtia. Aikuisen tehtävänä on yrittää saada lasta käyttämään kaikkia kykyjään ja mahdollisuuksia hyväkseen parhaalla mahdollisella tavalla. (Woolfson, 2001, s.14–15.)

Aikuisen tehtävänä on ohjata ja tukea lapsia leikin hetkellä, ei opettaa tai olla ensisijaisena toimijana. Aikuiset voivat auttaa lapsia aloittamaan leikit, kannustaa, havainnoida sekä esitellä uusia mahdollisuuksia. Aikuisen innostunut ja aktiivinen olemus välittää positiivista viestiä lapsille. Jo se, että aikuinen istuu lattialla, viestittää lapsille hänen olevan lasten käytettävissä. Aikuinen voi myös varmistaa, että leikille on aikaa ja tilaa. (Kalliala, 2003, s. 184–209.)

Leikki-ikäiset lapset ovat yleensä uteliaita, vilkkaita ja aloitekykyisiä touhuajia. He ovat omatoimisempia ja yleensä ottaen toiminta on tarkoituksenmukaisempaa. Sosiaaliset taidot kehittyvät ja lapsi osaa ottaa paremmin toiset huomioon. Leikit muuttavat rinnakkaisleikeistä yhteneväisimmiksi. Leikki-ikäisen kielenkehitys on nopeaa ja hienomotoriset taidot kehittyvät. Lapsen kyky keskustella, pohtia asioita ja kysellä kasvavat. (Korhonen, 2021.)

Leikki on lapsen työtä, mutta leikillä on myös suuri merkitys lapsen kasvun ja kehityksen kannalta. Leikkien avulla lapset voivat oppia pelottavien asioiden kohtaamista, tunteiden ja ongelmatilanteiden käsittelyä, sosiaalisuutta ja taitoa myötälää. Leikit rikastuttavat myös lasten sanavarastoa. Leikkien avulla lapset voivat kehittää omaa keskittymiskykyään, estetiikantajuun, itseilmaisuaan ja rohkeuttaan. Erilaisten leikkien ja harjoitusten myötä lapset voivat kehittää omia tunteitaitojaan. He oppivat nimeämään omia tunteitaan sekä tunnistamaan toisten tunteita. Leikkien avulla lapset voivat myös oppia ilmaisemaan oman mielipiteensä rohkeammin. (Suvilehto, 2016, s. 145–152.) Leikkien tuella lapset voivat myös käsitellä erilaisia tunteita, peilata asioita sekä oppia erilaisia käsitteitä ja määritelmiä (Litja & Oinonen, 2000, s.113–114). Leikin avulla lapset voivat kokea uusia elämyksiä ja nähdä värejä, kuulla uusia ääniä ja päästä testaamaan uusia asioita. Nämä kokemukset stimuloivat lasten aisteja, virkistävät heitä ja elävöittävät heidän sieluaan. (Brown & Patte, 2013, s. 3.)

Leikin on aina oltava vapaaehtoista, siihen ei voida pakottaa eikä suostutella. Leikkiviestien ymmärtäminen on ehdottoman tärkeää. Parhaimmillaan leikki on nautinnollista ja tuottaa mielihyvää leikkiin osallistuville. Leikki muokkaa muotoaan lapsen iän mukaan. Vauvojen kohdalla leikki alkaa aikuisen ja lapsen välisestä vuorovaikutuksesta. (Suvilehto, 2016, s.145–148.)

Sadut tukevat lapsen kielenkehitystä ja omalta osalta tukevat lapsen kouluvalmiuksia. Luova toiminta on parhaimmillaan iloa, ihmettelyä ja rentoa yhdessä toimista. Saduista lapset saavat monipuolisia virikkeitä leikkeihinsä. Lapset tarinoivat, sepittävät, sanoittavat ja suunnittelevat leikkejä yksin sekä yhdessä muiden lasten kanssa. (Suvilehto, 2016, s. 153–154.)

2.6 Osallisuus ja lapsilähtöisyys leikki-ikäisen lapsen leikin perustana

Leikkiminen tukee lapsen osallisuutta ja antaa lapselle mahdollisuuden tulla kuuluksi ja nähdyksi. Leikin avulla lapsi rikastuttaa omaa mielikuvitustaan ja harjoittelee kaverisuhteiden luomista sekä ylläpitämistä. Leikin avulla voidaan myös harjoitella erilaisia taitoja sekä rikastuttaa lapsen sanavarastoa ja parantaa kykyä ilmaista itseään. Tärkeää on kuitenkin muistaa se, että lapsen osallisuuden ja hyvinvoinnin tukeminen on suuresta osan aikuisten toiminnasta kiinni. (Tulensalo ym., 2021 s.17.) On tärkeää, että aikuiset ovat liikkeellä avoimin mielin, herkin korvin ja harkituin sanoin ja kaiken tämän toivoisi tapahtuvan lattiatasolla (Tulensalo ym., 2021 s. 32–33).

Sosiaalipedagogisen osallisuusnäkökulman ajatuksena on osallisuuden syntyvän siitä, että ihminen on osa yhteisöä, hän voi toimia yhteisössä ja tuntee voitavansa vaikuttaa yhteisön toimintaan (Tulensalo ym., 2021 s. 13–15). Jokainen lapsi haluaa olla oma itsensä ja tulla hyväksytyksi sellaisenaan, kuulua johonkin itselleen tärkeään yhteisöön, kokea rakkautta ja huolenpitoa sekä rakastaa ja pitää huolta toisista ja vaikuttaa itselleen merkityksellisiin asioihin (Tulensalo ym., 2021 s.17).

On tärkeää, että lapsen osallisuus huomioidaan kaikissa lapsi- ja perhepalveluissa. Lapsi saa olla tiedontuottaja, tiedonsaaja sekä olla osana työskentelyissä toisena osapuolena omien voimavarojensa mukaan. Lapsen on tärkeää saada kokemus siitä, että hänet on otettu todesta ja, että hänen tunteillaan, ajatuksillaan ja kokemallaan on vaikutusta ja merkitystä. Työskentelyssä on tärkeää ottaa

huomioon lapsen kehitystason mukaiset menetelmät, työvälineet ja toimintaympäristö, koska nämä voivat auttaa lasta ilmaisemaan itseään. Lapsella on aina oikeus tulla kuulluksi ja kohdatuksi lapsena sekä hänelle itselleen sopivilla tavoilla. Lapsen tulee saada leikkiä, liikkua ja käyttää erilaisia ilmaisun keinoja sen sijaan, ettei lapsen ole sopeuduttava aikuisen puheen maailmaan. (Lahtinen & Pynnönen, 2020, s. 22–24.)

Osallisuutta voidaan tukea lapsilähtöisyyden kautta. Lapsilähtöisessä työskentelyssä on tärkeää, että osallistumisoikeuden lisäksi kunnioitetaan myös lapsen halua olla osallistumatta. Lapsilähtöisessä kohtaamisessa tärkeää on työntekijän kiinnostava suhtautuminen, läsnäolo suhteessa olevaan lapseen, vuorovaikutuksellinen taito esittää kysymyksiä ja reagoida lapsen sanomaan, sekä ymmärrys molempien persoonaa ja lapsen taitojen vaikutuksesta keskusteluun. (Hotari ym., 2009, s.117–120.)

3 OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET JA TARKOITUS

Opinnäytetyön ideointi lähti aihepiirin valinnasta. Halusin tehdä opinnäytetyön, joka liittyy jollain tavalla lapsiin tai nuoriin. Suoritin viimeisen harjoitteluni Perhekuntoutusyksikkö Tyrskyssä ja sain ajatuksen pyytää heitä opinnäytetyöni työelämäyhteistyökumppaniksi. Juttelin asiasta Tyrskyn vastaavan ohjaajan kanssa ja hänestä ajatukseni kuulosti hyvältä. Harjoittelun edetessä aiheen valinta helpottui ja pääsin jo harjoitteluvaiheessa keräämään tarvitsemaani tietoa opinnäytetyötä varten. Keskustelin opinnäytetyön mahdollisista aiheista yhdessä Tyrskyn työryhmän kanssa. Moni työntekijöistä nosti esille lapsiryhmän toiminnan ja siihen liittyvät haasteet.

3.1 Opinnäytetyön lähtökohdat

Idea opinnäytetyöhöni lähti siis organisaation tarpeesta muokata viikoittain koontuvan lapsiryhmän toimintaa. Opinnäytetyön tarkoituksena oli kehittää uudenlainen toimintamalli perhekuntouksessa viikoittain toteutettavaan lapsiryhmään. Tavoitteena oli pystyä tarjoamaan leikki-ikäisille lapsille mielekästä toimintaa, joka tukisi lapsilähtöisyyttä, osallisuutta ja yhteisöllisyyttä. Lapsiryhmän toimintamallin ansiosta toiminta olisi suunnitelmista ja selkeämpää. Toimintamalli kehitettiin työntekijöiden avuksi ja toimintamallin avulla, kuka tahansa pystyy nyt ottamaan vastuun lapsiryhmän vetämisestä. Päätin rajata työni koskemaan leikki-ikäisiä lapsia.

Tyrskyn henkilökunta nosti esille erilaisia haasteita liittyen lapsiryhmän toimintaan ja sen vetämiseen. Suurimmaksi haasteeksi oli koettu se, että kuntoutuksessa olevat lapset saattavat olla hyvinkin eri-ikäisiä, jonka vuoksi oli ollut haastavaa keksiä jokaisen ikätasolle sopivaa tekemistä. Haasteena oli ollut myös työntekijä resurssit. Yleensä lapsiryhmää veti kaksi ohjaajaa, mutta välillä lapsien ikä ja lapsiryhmän koko huomioon ottaen, kaksi ohjaajaa koettiin liian vähäiseksi.

Haastavaksi oli myös koettu vanhempien lasten houkuttelemisen mukaan lapsiryhmän toimintaan. Työntekijät ovat kokeneet, että lapsiryhmän toiminta ei ole ollut niin suunnitelmallista ja tavoitteellista, kun toivottaisiin. Lapsiryhmää ei ollut myös aina pystytty järjestämään resurssipulan vuoksi. Välillä kuntoutuksessa oli niin paljon lapsia, että lapsiryhmän vetämiseen olisi tarvittu useampi työntekijä ja välillä lapset olivat niin eri-ikäisiä, että toimintaa oli mahdotonta järjestää. Välillä perhekuntoutuksessa oli ollut kausia, jolloin asiakasperheitä oli vähän tai ei ollenkaan, jonka vuoksi lapsiryhmää ei ole myöskään voitu järjestää säännöllisesti.

3.2 Toiminnallisuus opinnäytetyö perustana

Toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena oli selkeyttää lapsiryhmän toimintaa ja tehdä sille selkeät raamit. Tarkoituksena oli rakentaa eräänlainen

materiaalipankki, jonka avulla toimintaa voidaan jäsenellä paremmin ja toiminnan suunnittelu helpottuisi eikä veisi niin paljon perheohjaajien aikaa. Materiaalipankki sisältäisi monipuolisia toimintaideoita niin toiminnallista kuin opettavais-takin ohjelmaa. Materiaali olisi mahdollisimman monipuolista; liikunnallista, taidetta, musiikkia sekä leikkejä. Tavoitteena olisi tarjota lapsille mahdollisimman paljon erilaisia elämyksiä. Materiaalipankkiin kerättiin ideoita niin Tyrskyn työntekijöiltä, kuntoutuksessa olevilta lapsilta sekä heidän vanhemmiltaan. Toiminnan tavoitteena oli olla lapsilähtöistä ja mahdollisimman yhteisöllistä. Materiaalipankin on oltava sellainen, että kuka tahansa työntekijä pystyy sitä hyödyntämään ja sen avulla vetämään lapsiryhmää.

4 TAUSTA JA YHTEISTYÖKUMPPANI

Pelastakaa lapset ry on vuonna 1922 perustettu poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton kansalaisjärjestö, jonka tavoitteena on edistää lapsen oikeuksien edistämistä niin Suomessa kuin maailmallakin. Pelastakaa lapset ry:n toiminta perustaa YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen. (Pelastakaa lapset 2022.) Kansalaisjärjestöllä on monimuotoista toimintaa niin kotimaassa kuin ulkomaillakin. Kotimaassa Pelastakaa lapset toimii vahvasti lastensuojelun piirissä ja järjestöllä on ympäri Suomea muun muassa kaksi perhekuntoutusyksikköä sekä viisi sijais-huollonyksikköä. Ulkomailla toiminta keskittyy muun muassa humanitaariseen työhön sekä kansainvälisiin ohjelmatöihin, joiden tavoitteena on lasten hyvinvoinnin, oppimisen ja terveydenhuollon tukeminen. (Pelastakaa lapset 2022.)

4.1 Perhe-elämän myrskyissä, voit hakea tukea Tyrskystä

Tyrsky on Pelastakaa Lapset ry:n ylläpitämä perhekuntoutusyksikkö. Tyrsky sijaitsee Espoossa. Perhekuntoutusyksikkö Tyrsky on tarkoitettu lastensuojelun asiakkaina oleville perheille, jotka tarvitsevat intensiivisen perhekuntoutusjakson omasta kotikunnastaan huolimatta. Perheiden jaksot Tyrskyssä kestävät yleensä

noin 2–6-kuukautta. Tyrskyyn tullaan sosiaalityöntekijän tekemällä päätöksellä. (Pelastakaa lapset, 2022.)

Tyrsky sijaitsee Espoon Vesirattaanmäellä juuri valmistuneessa rivitaloyhtiössä. Jokaisella perheellä on oma asunto, jossa he asuvat kuntoutusjakson ajan. Tyrskyssä on henkilökuntaa paikalla ympärivuorokautisesti. Jokaiselle perheelle luodaan oma yksilöllinen kuntoutussuunnitelma ja tavoitteet, joita perhekuntoutusjaksolla pyritään saavuttamaan. Jokaiselle perheelle nimetään työpari, joka vastaa pääsääntöisesti perheen asioista. (Pelastakaa lapset, 2022.)

Jokaiselle perheelle tehdään oma yksilöllinen viikkosuunnitelma, johon suunnitellaan viikon menot sekä erilaiset työskentelyt. Työntekijät voivat työskennellä yhdessä vanhempien, lasten tai koko perheen kanssa eri menetelmiä käyttäen. Sairaanhoidtaja tekee jokaiselle perheenjäsenelle kuntoutuksen alkaessa terveyskyselyt. Terveyskyselyn avulla pyritään selvittämään jokaisen perheenjäsenen sen hetkinen terveystilanne ja se, tarvitseeko perhe apua terveysasioiden hoidossa. Menetelminä Tyrskyssä käytetään muun muassa perhearviointia, MIM, hoivaa ja leiki, sekä erilaisia vuorovaikutusta tukevia menetelmiä (Pelastakaa lapset, 2022.)

4.2 Tyrskyn lapsiryhmä

Perhekuntoutukseen osallistuu koko perhe. Kuntoutuksen aikana lapset otetaan huomioon ja heidän kanssaan työskennellään myös aktiivisesti. Yksi lapsille tarkoitettu työskentelymuoto on Tyrskyssä kokoontuva lapsiryhmä. Lapsiryhmä kokoontuu viikoittain joka maanantai ja siihen osallistuu sillä hetkellä kaikki kuntoutuksessa, sillä hetkellä olevat lapset. (Pelastakaa lapset 2022.)

Lapsiryhmää vetää sillä hetkellä töissä oleva Tyrskyn ohjaaja. Jokainen ohjaaja vastaa vetämänsä lapsiryhmän toiminnan suunnittelusta ja toteutuksessa. Lapsiryhmä voi kokoontua niin sisätiloissa kuin ulkonakin. Lapsiryhmän toiminnan on tarkoitus olla monipuolista, lapsilähtöistä ja lapsia osallistavaa. Toiminta voi

sisältää leikkiä tai jotakin opettavaista toimintaa. Muun muassa korona-aikana lapsiryhmässä harjoiteltiin käsienspesua ja omasta hygieniasta huolehtimista.

5 KEHITTÄMISTYÖN PROSESSI JA MENETELMÄT

5.1 Materiaalipankin suunnittelu

Materiaalipankin työstäminen lähti käyntiin ulkomuodon mietinnästä. Yritin miettiä käytettävyyttä, helppoutta, kiinnostavuutta ja tilavuutta. Tärkeää oli, että materiaalipankkiin mahtuisi hyvin materiaalia ja ne olisivat helposti otettavissa käyttöön. Työntekijöiden toiveena nimenomaan oli, että materiaalipankki sisältäisi erilaisia materiaaleja, jotka voisi ottaa suoraan sellaisenaan lapsiryhmän käyttöön. Lähetin sähköpostitse työntekijöille kyselyn lapsiryhmän toiminnasta (Liite 1.) Kyselyn tarkoituksena oli saada selville Tyrsbyn työntekijöiden mielipiteet lapsiryhmän tämänhetkisestä toiminnasta, lapsiryhmän haasteista ja työntekijöiden toiveista lapsiryhmään liittyen. Kyselyssä esiin nousi se, että lapsiryhmän toiminta ei ollut niin suunnitelmallista kuin työntekijät olisivat toivoneet, lapsiryhmän suunnittelu oli aikaa vievää ja oli vaikea keksiä, minkälaista toimintaa lapsiryhmässä kulloinkin toteutettaisiin. Opinnäytetyön tarkoituksena oli vastata kyselyssä esiin nousseisiin ongelmakohtiin. Tarkoituksena oli tehdä aarrearkku, joka sisältää käyttövalmiita materiaaleja.

5.2 Aiheen rajaus ja alkuaskeleet

Monesti sanotaan, että kaikki tieto löytyy netistä. On totta, että internet on pullollaan erilaista tietoa, mutta on myös tärkeää osata hakeutua kirjallisten, suullisten ja asiakirjalähteiden pariin. Tietoa etsiessä on tärkeää osata määrittää, mitä etsimme, rajata hakuja sekä muotoilla haku mahdollisimman tarkasti. Informaatioluokutaidon kannalta tärkeää on tiedonhaun monipuolinen osaaminen sekä lähdekriittisyys. On tärkeää, että jokainen osaisi kriittisesti arvioida löytämänsä tiedon

luotettavuutta ja käyttökelpoisuutta eri tiedontarvetilanteissa. On myös tärkeää osata käyttää löytämäänsä informaatio oikein. (Haasio, 2015 s.11–13.)

Päätin rajata työn koskemaan leikki-ikäisiä lapsia. Lähdin tutustumaan aiheeseen avainsanojen pohjalta. Avainsanoiksi otin yhteisöllisyyden, lapsilähtöisyyden, osallisuuden sekä toiminnalliset menetelmät. Tiedonkeruuta suoritin etsimällä sopivia teoksia kirjastosta sekä internetin välityksellä. Suurin osa ajasta kului erilaisten materiaalien hankintaan. Sopivan ja luotettavan tiedon löytäminen oli ajoittain hyvinkin haastavaa. Myös ajankohtaisen tiedon löytäminen tuotti haasteita. Löysin paljon teoksia, jotka olivat useita kymmeniä vuosia vanhoja. Näissä tilanteissa, mietin tiedon soveltuvuutta opinnäytetyöhöni sekä sitä, että onko tieto mahdollisesti jo vanhentunutta.

Löysin hyvin leikki-ikäisen lapsen kehitykseen, lastensuojeluun, osallisuuteen ja lapsilähtöisyyteen liittyviä teoksia. Haasteena oli löytää juuri perhekuntoutukseen liittyvää ajankohtaista kirjallisuutta.

Materiaalipankin kokoamisen aloitin miettimällä, minkälainen toiminta olisi sopivaa leikki-ikäisille lapsille. Etsin erilaisia leikkejä, jotka tukisivat myös osallisuutta, lapsilähtöisyyttä ja yhteisöllisyyttä. Tärkeää oli myös, että materiaali tukisi lasten sosiaalisten taitojen kehittymistä sekä tarjoaisi lapsilla mahdollisimman paljon erilaisia elämyksiä. Mietin perhekuntoutuksen lähtökohtia ja sen merkitystä lapselle materiaaleja etsiessä. Materiaalien valinnassa pidin tärkeänä sitä, että lapset pääsevät käyttämään eri aisteja ja materiaalit olisivat turvallisia. Tärkeää oli myös, että toiminta tukisi lapsen turvallista kasvua ja kehitystä. Pidin myös koko prosessin ajan mielessä käymäni keskustelut Tyrskyn työntekijöiden kanssa, koska halusin, että keräämäni materiaali vastaisi myös heidän tarpeitaan ja toiveitaan.

5.3 Prosessin eteneminen

Prosessi alkoi opinnäytetyön suunnitelman tekemisellä. Suunnitelman esittämisen ja hyväksymisen jälkeen, pystyin hakemaan tutkimuslupaa

työelämäyhteistyökumppanilta. Tutkimusluvan hakeminen oli aikaa vievä prosessi. Hakemus lähetettiin ensin Pelastakaa lasten kehittämispäällikölle, jonka puolella tutkimuslupa lähti johtoryhmän hyväksyttäväksi. Tutkimusluvan saamisen jälkeen pystyin aloittamaan opinnäytetyön konkreettisen tekemisen.

Opinnäytetyön prosessiin on myös vaikuttanut Tyrskyn muutto. Aluksi Tyrsky muutti väestötiloihin Vantaan Koivuhakaan ja sieltä muutto uusin valmistuneisiin tiloihin Espoon Vesirattaanmäelle. Prosessin aikana myös Tyrskyn vastaava ohjaaja on vaihtunut. Tyrskyn perhetilanne on vaihdellut opinnäytetyön prosessin aikana. Välillä Tyrskyssä on ollut perhepaikat täynnä ja välillä kuntoutuksessa ei ole ollut yhtäkään asiakasperhettä.

Olen jutellut myös Tyrskyn henkilökunnan kanssa kasvotusten sekä sähköpostin välityksellä ja sain heiltä arvokasta tietoa sekä hyviä vinkkejä. Keskustelimme työntekijöiden kanssa siitä, minkälaista lapsiryhmän toiminta on aiemmin ollut ja minkälaisia materiaaleja he ovat aiemmin lapsiryhmässä käyttäneet. Juttelimme myös siitä, mitkä asiat työntekijät ovat kokeneet toimiviksi lapsiryhmässä, ja mitkä taas eivät ole toimineet. Kävi ilmi, että lapsiryhmässä on ollut hyvinkin eri-ikäisiä lapsia, minkä vuoksi on ollut hankalaa keksiä kaikille sopivaa toimintaa. Mielekkääksi tekemiseksi on nähty kaikki toiminnallinen, kuten askartelu tai leipominen. Toiminta, jossa on ollut monimutkaisia ohjeita tai sääntöjä, on koettu vaikeaksi ja lapset eivät ole jaksaneet keskittyä kovinkaan hyvin. Myös toiminnan kesto on ollut olennaista ryhmän onnistumisen kannalta. Leikki-ikäiset lapset eivät välttämättä jaksa keskittyä yhteen tekemiseen kovinkaan pitkään.

Kävin myös katsomassa, kun lapsiryhmä kokoontui, jotta sain selkeän kuvan, minkälaisesta toiminnasta on kyse. Lapset osallistuivat ryhmään mielellään, mutta haastavaa oli se, että lapset olivat hyvinkin eri-ikäisiä ja heidän keskittymiskykynsä oli hyvin eritasoista. Lapsiryhmän toimintaan soveltuu hyvin toiminnallinen tekeminen, jossa lapset pääsevät toteuttamaan itseään, mutta myös purkamaan energiaansa. Huomasin, että lyhyet ja yksinkertaiset ohjeet toiminnassa soveltuvat parhaiten lapsiryhmään. Tutustuin leikki-ikäisen lapsen kehitykseen ja siihen, miten kasvua ja kehitystä voitaisiin tukea parhaalla mahdollisella tavalla. Otin tämän huomioon materiaalin valinnassa.

Taulukko 1. Prosessin vaiheet ja eteneminen

<i>MILLOIN TEHTY</i>	<i>MITÄ ON TEHTY</i>	<i>HUOMIOITAVAA</i>
Syysy 2021	<i>Harjoittelu perhekuntoutusyksikkö Tyrskyssä</i>	<i>Tutustuminen mahdolliseen työelämäyhteistyökumppaniin</i>
Syyskuu 2021	<i>Keskustelu vastaavan ohjaajan kanssa mahdollisesta yhteistyöstä</i>	<i>Yhteistyön aloittaminen</i>
Marraskuu 2021	<i>Aiheen valinta</i>	<i>Keskustelua työryhmän kanssa, aiheen ideointia yhteistyössä</i>
18.7.2022	<i>Tutkimusluvan myöntäminen</i>	<i>Tutkimusluvan hakeminen työelämäyhteistyökumppanilta</i>
Heinäkuu-lokakuu 2022	<i>Opinnäytetyön työstäminen</i>	<i>Aiheen rajaus leikki-ikäisiin lapsiin. Tiedonkeruu ja keskustelut Tyrskyn työntekijöiden kanssa.</i>
Syyskuu 2022	<i>Materiaalin kokoaminen ja testaus</i>	<i>Materiaalipankin ulkomuodon miettiminen ja materiaalin koonti. Minkälainen materiaali sopii leikki-ikäisille lapsille? Mikä materiaali tulee osallisuutta, lapsilähtöisyyttä ja yhteisöllisyyttä?</i> <i>Aarrearkun esitleminen Tyrskyn työntekijöille ja sen testaaminen Tyrskyn lapsiryhmässä</i>
Syyskuu 2022	<i>Palautteen kerääminen</i>	<i>Palautteen kerääminen Tyrskyn työntekijöiltä sekä lapsiryhmään osallistuvilta lapsilta</i>

6 LEIKKI-ikäISTEN AARREARKKU

Kehittämistyön tuotoksena syntyi leikki-ikäisten aarrearkku. Aarrearkku on materiaalipankki perhekuntoutuksen työntekijöille leikin mahdollistamisen ja ohjauksen tueksi. Pohdin pitkään, minkälaisen ulkoasun materiaalipankille haluan ja päädyin lopulta aarrearkkuun. Aarrearkku on helppo säilyttää ja siirtää paikasta toiseen. Aarrearkku on myös sen verran iso, että sen sisään mahtuu runsaasti materiaalia. Aarrearkku kätkee sisäänsä erilaisia leikkejä, loruja ja tehtäviä, jotka soveltuvat niin sisä- kuin ulkotiloihinkin. Materiaali on helppokäyttöistä ja myös lapset voivat halutessaan toimia apuohjaajina ryhmän vetämisessä yhdessä työntekijöiden kanssa. Aarrearkussa on eri materiaaleja sekä ohjeistukset, kuinka kyseistä materiaalia on tarkoitus käyttää.

Aarrearkku sisältää muun muassa;

Eläinjumppakortit – korteissa on erilaisten eläinten kuvia. Lapsi nostaa kortin ja kaikkien on matkittava kortissa olevan eläimen liikkumista sekä ääntelyä.

Maalaustarvikkeita – voidaan käyttää musiikkimaalaukseen. Laitetaan musiikki soimaan ja lapset maalaavat musiikin tahtiin

Hiiren piilotus – yksi lapsi kerrallaan piilottaa tietyn määrän hiiriä niin, että hiiren hännät jäävät näkyviin. Muut lapset saavat etsiä piilotetut hiiret

Satujumppa – aikuinen lukee sadun ja lapset tekevät jumppaliikkeitä ohjeiden mukaan

Tunnekortit – korttien avulla opetellaan erilaisia tunnetiloja ja mietitään, missä mikäkin tunne kehossa tuntuu

Kysymyskortteja – kortit on tarkoitettu tutustumisen ja ryhmäytymisen tueksi

Aarrearkun materiaalia kasatessa mietin, minkälainen materiaali sopisi leikki-ikäisille lapsille ja minkälainen materiaali tukisi yhteisöllisyyttä, osallisuutta ja lapsilähtöisyyttä. Tulin siihen tulokseen, että leikki-ikäisille suunnatun materiaalin on oltava kiinnostavaa ja värikästä. Toiminnan tulee olla helposti aloitettavissa ja

ohjeiden tai sääntöjen on oltava yksinkertaisia sekä helposti ymmärrettävissä. Suurin osa materiaaleista on tarkoitettu ryhmämuotoiseen toimintaan, mutta ne ovat myös sovellettavissa yksilömuotoiseen toimintaan, jos esimerkiksi käyn niin, että lapsiryhmään osallistuisi vain yksi lapsi. Aarrearkun materiaali tarjoaa leikki-ikäisille lapsille erilaisia elämyksiä niin liikunnan, musiikin kuin taiteenkin parissa.

Kuva 1. Leikki-ikäisten aarrearkku

Erityisen tärkeää on muistaa, että leikkiminen on lapsen perustarve. Lapsen leikeissä yhdistyy toiminta, liikkuminen, mielikuvitus, todellisuus sekä erilaisten äänten tuottaminen. Aarrearkun materiaaleja etsiessä halusin ottaa juuri edellä mainitut asiat huomioon.

Kuva 2. Aarrearkun sisältöä

6.1 Palautteen kerääminen

Palautetta kerätessä on tärkeää varmistaa, että lapsi ymmärtää, mistä asiasta häneltä palautetta toivotaan. Hyvä on myös varmistaa, että palautteen antotapa on lapselle mielekäs ja, että hän ylipääntensä haluaa antaa palautetta. Lapset monesti antavat palautetta konkreettisista asioista. On myös tärkeää, että lapsi kokee, että hänen antamallaan palautteella on merkitystä. (Pelastakaa lapset, 2022.)

Keräsin palautetta aarrearkusta ja sen sisältämästä materiaalista sekä materiaalin sopivuudesta lapsiryhmän toimintaan niin työntekijöiltä kuin lapsiryhmään osallistuvilta lapsilta. Mietin aluksi, että keräisin palautetta myös lasten vanhemmilta, mutta tulimme vastaavan ohjaajan kanssa siihen tulokseen, että vanhempien palautteella ei ole suurta merkitystä opinnäytetyön kannalta, koska vanhemmat eivät itse osallistu lapsiryhmään. Vanhempien palaute pohjautuisi siihen, mitä lapset heille lapsiryhmästä olisivat kertoneet. Päätin siis kerätä palautetta Tyrskyn työntekijöitä suullisesti sekä sähköpostilla lähetettävän palautekyselyn avulla (Liite 2). Lapsilta palaute kerättiin lapsiryhmän kokoontumisen jälkeen värikkäillä hymynaamoilla (Liite 3).

6.2 Palautteen sisältö

Palaute aarrearkusta ja sen sisällöstä oli erittäin hyvää. Materiaalin määrä ja sisällön monipuolisuus sai erityistä kiitosta. Työntekijät pitivät erityisesti siitä, että materiaali oli helposti saatavilla ja materiaaleissa oli ohjeet tai säännöt mukana. Työntekijöiden mielestä materiaali oli leikki-ikäisille sopivaa ja hyvänä pidettiin sitä, että aarrearkku sisälsi materiaalia, jota pystyy käyttämään ryhmämuotoisessa toiminnassa, mutta on myös sovellettavissa yksilömuotoiseen toimintaan. Myös aarrearkun ulkomuoto sai kehuja ja materiaali oli työntekijöiden mielestä värikästä ja lasten mielenkiinnon herättävää.

Aarrearkku olisi voinut olla kooltaan hieman isompikin, jotta materiaali olisi mahtunut arkuun paremmin. Aarrearkun materiaalin koettiin tukevan osallisuutta, yhteisöllisyyttä ja lapsilähtöisyyttä. Lasten mielestä aarrearkku oli hauska ja heistä oli jännittävää tutkia arkun sisältöä. Lapsiryhmässä testatut leikit olivat lasten mielestä hauskoja ja he halusivat jatkaa leikkimistä.

7 EETTISET LÄHTÖKOHDAT

Sosionomin työtä ohjaava sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeistukset, jotka ovat myös opinnäytetyöni perusta. Ammattietiikan tavoitteena on edistää ihmisen hyvän elämän toteutumista. Ammattietiikka itsessään on laaja käsite, se ohjaa työntekijän ammatillista toimintaa ja siihen liittyviä ratkaisuja valintoineen. Jokaisella ihmisellä on oikeus omaan elämään, henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen. Kaiken pohjana on ihmisoikeuksien ja ihmisarvon kunnioittaminen (Talentia, 2022, s.7–11.)

Opinnäytetyötä tehdessä tulee noudattaa hyvää tieteellistä käytäntöä ja ihmisiin kohdistuvan tutkimuksen tutkimuseettisiä periaatteita. Työelämäyhteistyökumppani sitoutuu myös siihen, että opinnäytetyön tekemisessä noudatetaan hyvän tutkimuskäytännön periaatteita ja alan ammattieettisiä ohjeita sekä soveltuvaa lainsäädäntöä. (Karjalainen ym., 2020.)

Opinnäytetyötä tehdessä pohdin paljon sosiaalialan eettisiä lähtökohtia ja erilaisia näkökulmia. Tietosuoja-asiat olivat tärkeitä ja oli tärkeää noudattaa salassapitosopimusta. Tärkeää huolehtia, että kaikki tutkimuslupaani liittyvät asiat oli hoidettu oikein ja prosessi sujui oikeassa järjestyksessä. Pidin myös tärkeänä sitä, että esittelin itseni sekä opinnäytetyöni ja opinnäytetyön tavoitteet Tyrskyn työryhmälle sekä asiakasperheille.

Lastensuojelu itsessään on hyvin herkkä aihe ja työskentely lastensuojelussa vaatii työntekijältä erityistä herkkyyttä. Tärkeää on pitää mielessä perustehtävä ja se on lasten suojeleminen sekä heidän turvallisen kasvunsa ja kehityksen tukeminen. Opinnäytetyötä tehdessä mietin, kuinka tärkeää on, että toimintaan osallistuminen on lapsille vapaaehtoista tai he voivat osallistua lapsiryhmän toimintaan toivomallaan tavalla. Tärkeää on myös ottaa huomioon jokaisen lapsen fyysinen ja psyykinen kunto ja varmistaa, että toiminta on esteetöntä, jotta jokainen lapsi pystyy mahdollisista rajoitteista huolimatta osallistumaan. On tärkeää, että ketään ei pakoteta ja lapsella on myös mahdollisuus keskeyttää toiminta halutessaan. Mielestäni on myös eettisesti oikein kertoa lapsille, mistä toiminnassa on kyse ja mitä heiltä odotetaan toiminnan suhteen. Mielestäni on myös erityisen tärkeää, että lasta kuunnellaan ja hänen mielipiteensä otetaan huomioon. Vaikka opinnäytetyön kohderyhmänä on leikki-ikäiset lapset, on mielestäni ensisijaisen tärkeää, pitää myös lasten vanhemmat ajan tasalla siitä, minkälaiseen toimintaan heidän lapsensa osallistuvat ja mitä lapsiryhmässä eri kokoontumiskerroilla tehdään.

8 POHDINTA

Opinnäytetyön lähtökohtana oli perhekuntoutusyksikkö Tyrskyn lapsiryhmän toiminnan selkeyttäminen ja materiaalipankin luominen ohjaajien käyttöön. Ohjaajien kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta sekä tiedonkeruun pohjalta syntyi aarrearkku. Opinnäytetyön tekeminen oli pitkä ja haastava prosessi eikä yllätyksiltäkään välttytty.

Perhekuntoutuksessa haastavaa on se, että perheet ovat kuntoutuksessa tietyn aikaa ja lasten ikäjakauma voi vaihdella nopeallakin aikataululla. Myös perhekuntoutuksessa olevien lasten määrä vaikuttaa siihen, miten lapsiryhmää voidaan järjestää ja minkälaista toiminta kulloinkin on. Tämän vuoksi aarrearkun materiaalin kokoaminen oli haastavaa. Aarrearkun materiaalin piti olla monipuolista ja

sieltä oli löydyttävä materiaalia, jota pystyttäisiin käyttämään, vaikka perhekuntoutuksessa olisi vain yksi lapsi paikalla.

Oman haasteensa opinnäytetyön prosessiin toivat Tyrskyn muutot. Prosessin aikana Tyrsky muutti aluksi väestötiloihin ja sitten toisen kerran juuri heille valmis-
tuneisiin tiloihin. Perhekuntoutuksessa myös asiakasperheiden lukumäärä voi vaihdella suuresti, jonka vuoksi lapsiryhmän järjestäminen on ollut ajoittain haastavaa.

Itselleni lastensuojelu oli entuudestaan tuttu ala, mutta itse perhekuntoutus ja siihen liittyvät asiat olivat minulle uusia. Olen siis saanut tutustua itse perhekuntoutukseen ja siihen liittyviin prosesseihin, jotta olen pystynyt sisäistämään perhekuntoutuksen merkityksen lastensuojelussa sekä kuntoutuksessa oleville perheille. Lastensuojelu on haasteellinen työkenttä ja varsinkin lasten kanssa työskennellessä vaaditaan työntekijältä erityistä herkkyyttä, osaamista sekä taitoa kohdata lapset. Lastensuojelussa perheiden ja lasten taustat ovat hyvinkin erilaisia ja työntekijänä voit joutua kohtaamaan hyvin vaikeitakin asioita.

Maailma muuttuu, samoin lastensuojelu ja siihen liittyvät asiat. Lait ja eettiset periaatteet ohjaavat työtämme ja saamme olla koko ajan tuntosarvet pystyssä erilaisten muutosten keskellä. Perhekuntoutus on oma maailmansa, johon liittyy vahvasti yhteisöllisyys. Mielestäni perhekuntoutus on hyvä keino yrittää auttaa perheitä ja yrittää ennaltaehkäistä lasten sijoitusta perheen ulkopuolelle. Lastensuojelussa ennaltaehkäisyllä on suuri merkitys.

Opinnäytetyön aikana pohdin paljon leikin merkitystä lapsen kehitykselle ja sitä, kuinka itse aikuisena ja työntekijänä voisin kannustaa ja tukea lasta leikkimään. Aika muuttuu ja leikki sen myötä. Olen itse huomannut, että yhä useammat lapset viihtyvät elektronisten välineiden parissa eivätkä kaikki lapset osaa leikkiä. Itse lapsena vietin paljon aikaa ulkoillen ystävien kanssa ja keksimme, mitä erikoisempia leikkejä. Nykyään tuntuu, että lasten on vaikea aloittaa tai ylläpitää leikkiä ilman aikuisen apua. Tuntuu, että lapset myös vaativat enemmän leluja ja välineitä leikkeihinsä eivätkä esimerkiksi käytä hyödyksi, vaikka luonnosta saatavaa materiaalia.

Uskon, että aarrearkkia voidaan käyttää pitkään hyödyksi perhekuntoutusyksikkö Tyrskyssä. On myös mahdollista esitellä aarrearkku muille perhekuntoutusyksiköille ja laajemmin Pelastakaa lapset ry:n eri toimintoihin. Aarrearkkia ja sen sisältöä voidaan muokata sopivammaksi myös eri-ikäisille lapsille. Tarvittaessa materiaalia voidaan vaihtaa tai lisätä. Aarrearkkia voi käyttää hyödyksi myös erilaisissa tapahtumissa, materiaalista voi tehdä esimerkiksi rastipolun perheille.

LÄHTEET

- Alatalo, M., Lappi, K & Petrelius, P. (2017). Lapsikeskeinen suojele ja perheen toimijuuden tukeminen lastensuojelun perhetyössä ja perhekuntoutuksessa Kohti monitoimijaista, yhteistä perhetyötä. Saatavilla 21.7.2022. [https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/134616/URN ISBN 978-952-302-859-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/134616/URN_ISBN_978-952-302-859-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y)
- Almon, J. (2004). The vital role of play in early childhood education. Teoksesta J.Almon, N. Tarshis & S.Spitalny (toim.). *The developing child: The first seven years*. Waldorf Early Childhood Association of North America. Saatavilla 9.9.2022. <https://www.waldorfresearchinstitute.org/pdf/BAPlayAlmon.pdf>
- Brown, F. & Patte, M. (2013). Rethinking children`s play. New childhood series. Bloomsbury.
- Woolfson, R. (2001). Virkku vekara, tue lapsesi kehitystä. Werner Söderström osakeyhtiö, Helsinki.
- Haasio, A. (2015). Löydä! Opas helppoon tiedonhakuun.
- Hotari, K-E., Oranen, M & Pösö, T. (2009). Lapset lastensuojelun osallisena. Teoksessa M. Brady (toim.). *Lastensuojelun ytimessä* (s.149–164). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Kalliala, M. (2003). Korvaamaton leikki. Teoksesta J.Sinkkonen (toim.), *Pesästä lentoon – kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle* (s. 184–208). Werner Söderström osakeyhtiö.

- Karjalainen, A-L., Kiviranta, M., Nylund, M., Valtonen, M & Vesterinen, O (2020). Tutkimusetiikka Diakissa. Teoksesta *Osallistavan ja tutkivan kehittämisen opas 2.0*. Diakonia- ammattikorkeakoulu. Saatavilla 20.7.2022 <https://libguides.diak.fi/c.php?g=670543&p=4760641>.
- Korhonen, L. (2021). Kasvu ja kehitys eri-ikäkausina. Saatavilla 26.11.2021. Terveyskirjasto. <https://www.terveyskirjasto.fi/pla00018>
- Lahtinen, P. & Pynnönen, J. (2020). Opas lapsilähtöiseen palvelutarpeen arviointiin. Pesäpuu ry. Jyväskylä: Kirjapaino Kari Ky.
- Laimio, J. (2021). Lupa leikkiä ja olla oma itsensä lapsentahtisessa tutustumisessa. Teoksessa H. Tulensalo, R. Kalliomeri ja J. Laimio (toim.), *Kohti lapsen näköistä osallisuutta* (s.29–41). Suomen uusiokuori Oy.
- Laine, S., Heino, L. & Pärnä, K. (2010). Perhekuntoutuksen moniammatilliset käytännöt. Teoksessa M.Törrönen & K.Pärnä (toim.). *Voimaannuttavat suhteet perhekuntoutuksessa* (s. 137–165). Mannerheimin lastensuojeluliiton lasten ja nuorten kuntoutussäätiö. Porvoo: Bookwell Oy.
- Lastensuojelun käsikirja. (2022). Mitä on lastensuojelu? Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla 23.8.2022. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu>
- Leskinen, E. (2009). Ryhmä toimimaan! Vinkkejä tutustumiseen, oppiseen ja yhteistyöhön. PS-kustannus.
- Litja, T. & Oinonen, M. (2000). Leikkien luovaksi. Teoksessa T.Litja & M.Oinonen (toim.) *Mä en haluu! Leikki-ikäisen arjen pulmia*. Edita, Helsinki

Miller, H. & Törrönen, M. (2010) Arvostava ja aito kohtaaminen. Teoksessa M.Törrönen & K.Pärnä (toim.) *Voimaannuttavat suhteet perhekuntoutuksessa* (s.67–86). Mannerheimin lastensuojeluliiton lasten ja nuorten kuntoutussäätiö. Bookwell Oy, Porvoo.

Pelastakaa lapset ry (2022.) Lastensuojelupalvelut. Saatavilla 20.9.2022. <https://www.pelastakaalapset.fi/lastensuojelupalvelut/>

Pelastakaa lapset ry. (2022). Palautteen kysyminen ja toiminnan arviointi. Saatavilla 22.8.2022. <https://www.pelastakaalapset.fi/lapsilta-opittua/halu-atko-toimia-lapsikeskeisesti/palautteen-kysyminen-ja-toiminnan-arviointi-yhdessa-lasten-kanssa/>

Pelastakaa lapset ry. (2022). Perhekuntoutusyksikkö Tyrsky. Saatavilla 19.7.2022. <https://www.pelastakaalapset.fi/lastensuojelupalvelut/perhekuntoutus/perhekuntoutusyksikko-tyrsky/>

Pippuri, T. (2021). Kuulun ryhmään -opin ja voin hyvin koulussa! Teoksessa H. Tulensalo, R. Kalliomeri ja J. Laimio (toim.), *Kohti lapsen näköistä osallisuutta* (s. 93–101). Suomen uusiokuori Oy

Puura, K. (2019). Näin kasvatat lapsestasi mukavan aikuisen. WSOY.

Suvilehto, P. (2016). Leikki vuoden jokaiselle päivälle. Kustannusyhtiö Nemo.

Talentia. (2022). Arki, arvot ja etiikka, Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Saatavilla 22.8.2022. <https://talentia.lukusali.fi/#/reader/a6cd4fa0-38d8-11ed-90c9-00155d64030a>

Tulensalo, H., Kalliomeri, R. & Laimio, J. (2022). Johdanto – mistä tämä teos sai alkunsa? Teoksessa H. Tulensalo, R. Kalliomeri ja J. Laimio (toim.), *Kohti lapsen näköistä osallisuutta* (s.13–25). Suomen uusiokuori Oy.

Välitalo, P. (2021). Leikki on lasten työtä, mutta leikkimielisyys on elinikäinen etu. Oulun ensi- ja turvakoti ry. Saatavilla 8.9.2022. <https://ensijaturvokotienliitto.fi/oulunensijaturvakoti/blogi/leikki-on-lasten-tyota-mutta-leikkimielisyys-elinikainen-etu/>

LIITE 1. Kysely Tyrskyn työntekijöille

Kysely lapsiryhmästä ja sen toiminnasta Tyrskyn työntekijöille

Kiitos jo etukäteen ajastasi ja vastauksistasi

1. Kerro lyhyesti, mikä on mielestäsi lapsiryhmän tarkoitus?
2. Mitkä asiat lapsiryhmän toiminnassa mielestäsi toimivat tällä hetkellä?
3. Mitkä ovat mielestäsi lapsiryhmän haasteet tai miten haluaisit toimintaa kehittää?
4. Minkälaista sisältöä toivoisit lapsiryhmään?
5. Muuta kommentoitavaa lapsiryhmään liittyen

LIITE 2. Palautekysely Tyrskyn työntekijöille

Palautekysely materiaalipankista Tyrskyn työntekijöille

1. Ensivaikutelma Aarrearkusta
2. Miten Aarrearkku ja sen sisältö soveltuu lapsiryhmän toimintaan?
3. Tukeeko materiaali mielestäsi lapsilähtöisyyttä, osallisuutta ja yhteisöllisyyttä?
4. Mikä olisi erityisen hyvää, entä mitä muuttaisit?
5. Muuta kommentoitavaa

LIITE 3. Palautteen kerääminen lapsilta

